

63.

TEOLOŠKO -
PASTORALNI TJEDAN

ZAGREB,
24. – 26. I. 2023.

Crkva u službi otpornosti pojediniaca i zajednica: prilike, vizije, otpori

“U svemu pritisnuti,
ali ne pritiješnjeni;
dvoumeći, ali ne zdvajajući.”

(2 Kor 4,8)

RAZGOVORI S
PREDAVAČIMA

preporučujemo

Glas Koncila

www.glas-koncila.hr

Jadranka Garmaz
Nahraniti vjerom

NOVO!

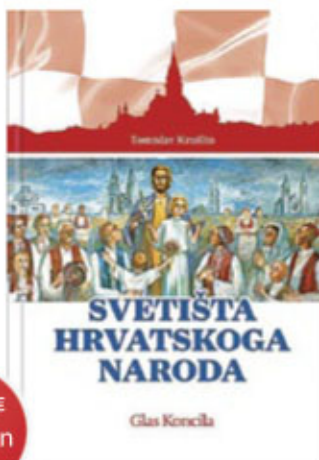

24 €
180,83 kn

Popust za sudionike TPT-a!
Pojedinačna izdanja snižena su do 40%.

Tomislav Krušlin
Svetišta hrvatskoga naroda

36,50 €
275,01 kn

26 €
195,90 kn

Zbornik radova
Demokršćanstvo: izvori, postignuća i perspektive

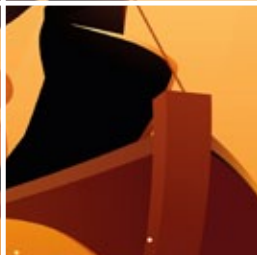
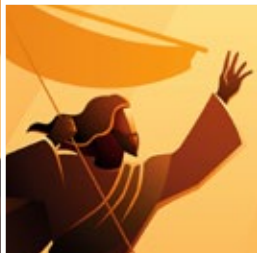
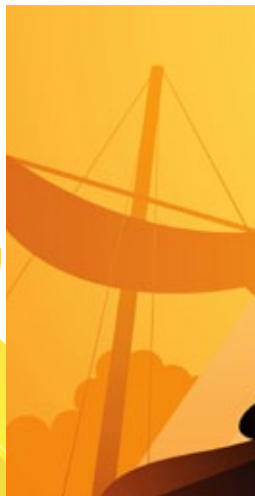
Silvana Fužinato
Massimo Grilli
Na putu traženja

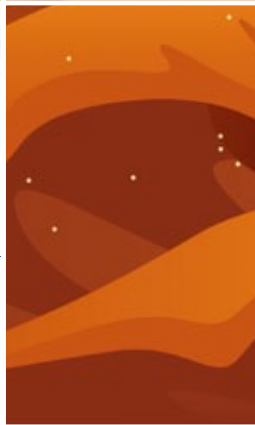
23,23 €
175,03 kn

63. TEOLOŠKO- PASTORALNI TJEDAN

RAZGOVORI S
PREDAVAČIMA

ZAGREB,
24. – 26. I. 2023.

Tema 63. teološko-pastoralnog tjedna:

Crkva u službi otpornosti pojedinaca i zajednica: prilike, vizije, otpori

*“U svemu pritisnuti, ali ne pritiješnjeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući.”
(2 Kor 4,8)*

Tema 63. teološko-pastoralnog tjedna nosi naslov: *Crkva u službi otpornosti pojedinaca i zajednica: prilike, vizije, otpori*. “U svemu pritisnuti, ali ne pritiješnjeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući.” (2 Kor 4,8). Zašto ova tema? Višestruka pogođenost različitim krizama (egzistencijalna kriza, kriza kulture, ekonomska kriza, te situacijske krize kao što su pandemija, potres, rat, migracije itd.) i raznorazne kulturne i društvene promjene (sve jači javni utjecaj rodne ideologije, polarizacija zajednica i politika po pitanju pobačaja i sl.) koje su rezultat moralne krize, krize vjere i krize identiteta, izazvale su kod pojedinaca i zajednica duboku uznemirenost koja je rezultirala snažnim osjećajem bespomoćnosti, straha, beznađa i besmisla, te značajno utječu na obiteljsko, društveno i crkveno raslojavanje.

Sve su te krize ujedno pokazale ranjivost društvenih sustava, zajednica i pojedinaca koji su se otkrili puno manje otpornima na krizne situacije i stanja jer danas nedostaju istinska uporišta koja mogu pružiti oslonac i orijentire. Ove događaje valja promatrati i u kontekstu širih društvenih promjena u Hrvatskoj koja je iz razdoblja ideologije prešla u post-ideološko razdoblje u kojem je trijumfirala sloboda, ali bez znanja kako se njome koristiti. To je prilika za Crkvu da ponudi svoju viziju slobode kojoj evanđelje može pružiti uporišta i orijentire.

Crkva, međutim, također prolazi kroz preobrazbu iz Crkve koja je stoljećima oblikovala svijesti i savjesti uz pomoć kršćanske kulture prema Crkvi koja je pozvana na misionarski izlazak jer stari „katekumenati“ na koje se Crkva oslanjala u odgoju čovjeka i vjerničke savjesti, kao što su obitelj i škola, više ne mogu sami izvršiti svoju ulogu.

U Crkvi su danas potrebne osobe koje će vršiti proročku, mistagošku i očinsku ulogu, osobito u odnosu na mlade ljude kojima je potrebno vodstvo i pomoć u rastu prema ljudskoj i

kršćanskoj zrelosti, ali i prema većoj otpornosti u odnosu na razne krizne situacije i stanja.

Upravo je pojam „otpornosti“ postao jedan od središnjih pojmova kojima se opisuju potrebne vrline pojedinaca i zajednica u vremenu krize. Taj se pojam u stručnoj literaturi različito definira. Jedna od definicija je i sljedeća: „Otpornost je sposobnost oporavka od bolnoga iskustva s promijenjenom perspektivom.“ Za vjernike taj pojam nije nikakva novost. On je povezan s vjerom da je Bog uvijek s nama, pa i u vremenu nevolje i kušnje. „U svemu pritisnuti, ali ne pritiješnjeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući; progonjeni, ali ne napušteni, obarani, ali ne oboreni...“, kaže sv. Pavao u Drugoj poslanici Korinćanima (2 Kor 4,8-9).

Kako, međutim, tumačiti vjeru da je Bog uvijek s nama i da sve okreće na dobro? Je li kriza poziv na učvršćivanje starih bedema Crkve prema svijetu ili je kriza poziv na novu inkulturaciju evanđelja? Ako je istina da je evanđelje ponuda smisla koja nikada ne stari, isto je tako istina da potencijal evanđelja u pružanju smisla i jačanju otpornosti može ostati neprepoznat ako spoj između vjere i kulture nije protočan. Svi se možemo složiti da je u vremenu nesigurnosti, društvenih i ekonomskih napetosti, u vremenu rata u Ukrajini koji nas posebno pogađa, kao i drugih ratova, migrantske krize, posljedica potresa, „otpornost“ pojedinaca i zajednica od iznimne važnosti. Ali, ne bilo kakva otpornost. Papa Franjo nas podsjeća: „Ne možemo izaći iz krize isti, ili ćemo izaći bolji ili gori. To je naša opcija.“

Otpornost koja se danas traži je ona koja mijenja perspektivu, koja u krizi ne vidi samo problem, nego i priliku, koja se ne povlači u nostalgiju za prošlim „boljim“ vremenima, nego krizu dočekuje s vrlinom razlučivanja i hrabrosti za stvaranje novih vizija koje će biti slobodne od principa „uvijek se radilo tako“. Traži se otpornost koja mijenja perspektivu jer uči iz bolnih iskustava i crpi s izvora onih vrjednota koje su duboko utkane u ljudsko biće i tvore srž antropologije i društvene pravde.

Otpornost, dakle, ne znači i nije ponajprije samo podnošenje nečega. Ona je i kreativna sposobnost razvoja vještina, znanja, sustava potpore, strategija i prije sve-

ga mudrosti u sučeljavanju s poteškoćama. Otpornost je potrebno graditi imajući pred sobom dobre ciljeve, koji su ispunjeni empatijom i nadom. Važno je dobro razmišljati i ustrajati u učenju i rastu, njegovati odnose i usmjeravati pogled prema zajedničkom dobru jer, kao što kaže papa Franjo: „Zdravi je stav dopustiti izazovima sadašnjeg vremena da nas stave u pitanje i dočekati ih s vrlinama razlučivanja, paze i strpljivosti.“ U tom kontekstu ističe također da se traži „antropološko obraćenje“ jer se „Bog pokazuje u vremenu i prisutan je u povijesnim procesima“.

Kroz temu *Crkva u službi otpornosti pojedinaca i zajednica: prilike, vizije, otpori*. „U svemu pritisknuti, ali ne pritiješnjeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući“ (2 Kor 4, 8) na 63. Teološko-pastoralnom tjednu želi se promišljati o mogućim perspektivama otpornosti. U tom smislu opći ciljevi Tjedna, na koja će nastojati odgovoriti pojedina predavanja, bili bi sljedeći:

- Dati što obuhvatniji prikaz aktualnih kriznih situacija koje pogađaju pojedince i zajednice: egzistencijalne krize (unutarnji konflikti), moralne krize (hijerarhija vrijednosti), razvojne krize (kriza identiteta), situacijske krize (ekonomske, migracije, prirodne nepogode i katastrofe, pandemije i drugo), krize vjere.
- Analizirati utjecaje aktualnih kriznih situacija na pojedince i zajednice: upozoriti na psihološke, socijalne, duhovne i pastoralne posljedice pogođenih pojedinaca i zajednica trenutačnim krizama.
- Procijeniti i ispitati duhovne i pastoralne potrebe pojedinaca i zajednica.
- Evaluirati teološko-pastoralne kapacitete i resurse za suočavanje s kriznim situacijama.
- Razvijati teološko-pastoralne strategije te zaštitničke i transformirajuće čimbenike za jačanje duhovne otpornosti pojedinaca i zajednica u Crkvi.
- Istaknuti primjere dobre pastoralne prakse u Crkvi: raspravljati o iskušanim modelima pružanja pastoralne skrbi za pojedince i zajednice u kriznim situacijama.

Program 63. teološko-pastoralnog tjedna

Prvi dan: utorak 24. siječnja 2023.

9.00 Otvaranje Tjedna

Dekan KBF-a Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Josip Šimunović

Moderatorica: doc. dr. sc. Iva Mršić Felbar

9.45 Prof. dr. sc. Piotr Janas

*Building resilience in the Church: organisational and personal perspectives
(Izgradnja otpornosti u Crkvi: organizacijska i osobna perspektiva)*

Rasprava

Moderator: doc. dr. sc. Ivan Dodlek

15.00 Izv. prof. dr. sc. Daniel Miščin

Egzistencijalna ontologija krize kao prilike

Rasprava

15.45 Izv. prof. dr. sc. Božidar Mrakovčić – doc. dr. sc. Anđelo Maly

Biblijska otpornost „u krizi“

Rasprava

16.35 Odmor

17.00 Prof. dr. sc. Ivan Bodrožić

Vjera koja stavlja u krizu i krize kao prilike produbljenja vjere nekada i danas

Rasprava

Dvorana “Vijenac” Zagreb, Kaptol 29a

Drugi dan: srijeda 25. siječnja 2023.

Moderator: doc. dr. sc. Tomislav Kovač

9.00 Dr. sc. Jakov Žižić

Političko djelovanje kršćana u suvremenoj demokraciji: izazovi i perspektive

Rasprava

9.45 P. Stanko Perica – Ana Marčinko

Migranti među nama: refleks otpora i refleksija prilike

Rasprava

10.35 Odmor

11.00 Prof. dr. sc. Ružica Razum

Utjecaj krize odraslih na otpornost pojedinca i zajednice

Rasprava

Moderator: dr. sc. Jakov Rađa

15.00 Dr. sc. Ante Bekavac

Unutarcrkveni otpori u vremenima krize. Moralno-etički aspekt

Rasprava

15.45 Prof. dr. sc. Mladen Parlov

Duhovnost u krizi ili duhovnost za krizne situacije

Rasprava

16.30 Odmor

Program 63. teološko-pastoralnog tjedna

17.00 Doc. dr. sc. Josip Bošnjaković
Djelovanje svećenika u vremenima krize
Rasprava

Treći dan: četvrtak 26. siječnja 2023.

Moderator: dr. sc. Sanda Smoljo Dobrovoljski

9.00 S. Dubravka Medak, dipl. psihologinja
Stres i otpornost na stres
Rasprava

9.45 Izv. prof. dr. sc. Nikola Vranješ
Kriza kao prilika za preobrazbu Crkve.
Novi pastoralni pristupi u službi otpornosti pojedinaca i zajednica
Rasprava

10.30 Odmor

11.00 Don Tomislav Čubelić
Muke po župnoj katehezi
Rasprava

12.00 Plenarna rasprava

Moderatori: doc. dr. sc. Stipo Kljajić – izv. prof. dr. sc. Andrea Filić

13.00 Zatvaranje Tjedna
Dekan KBF-a Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Josip Šimunović

Razgovori s predavačima

Razgovore vodila dr. sc. Marina Katinić Pleić

Piotr Janas O. P.

Three of the most pressing needs that the Catholic Church can address as a consequence of the spiritual and cultural crisis are: the need for community, the need for meaning, and the need for formation, especially in virtues.

Izgradnja otpornosti u Crkvi:

1. Koje su nove ljudske potrebe s obzirom na trenutnu duhovnu, društvenu i gospodarsku krizu, na koje Crkva treba odgovoriti?

Znanstvenici koji se bave pitanjima organizacije, kao i praktičari, opisuju trenutno okruženje kao promjenjivo, neizvjesno, složeno i dvosmisleno ili kao krhko, tjeskobno, nelinearno i nerazumljivo.

Tri najhitnije potrebe koje Katolička Crkva može osloviti kao posljedice duhovne i kulturne krize jesu: potreba za zajedništvom, potreba za smislom i potreba za formacijom, osobito u vrlinama. S toliko nesigurnosti i patnje u svijetu, prirodno je da se ljudi osjećaju izgubljeno, usamljeno i odvojeno od svoje vjere i svojih zajednica. Crkva može ponuditi osjećaj zajedništva i podršku, osjećaj pripadnosti i povezanosti, kao i duhovno vodstvo te učenje koje može pomoći pojedincima da pronađu smisao i svrhu u teškim vremenima. U isto vrijeme, rješavanje ovih potreba doprinosi poticanju otpornosti ljudi i Crkve. Otpornost se ovdje razumije kao sposobnost brzog oporavka od neuspjeha, prilagodbe promjenama te nastavka učinkovitog funkcioniranja u suočavanju s izazovima.

organizacijska i osobna perspektiva

2. Koja su svojstva pristupa usmjerenog na osobu u izgradnji otpornosti?

- • • Pristup izgradnji otpornosti usmjeren na osobu temelji se na personalističkoj antropologiji te se usredotočuje na snage, potrebe i ciljeve pojedinca. Može graditi na vještinama, potpori, strategijama i pronicljivosti pojedine osobe. Pristup usmjeren na osobu može biti utemeljen teleološki (usredotočen na prepoznavanje vlastite svrhe i značenja te usmjeren prema ljudskom napretku), utemeljen na vrijednostima (razvijanju svijesti o tome što je osobno važno), utemeljen na vrlinama (usmjeren na prakticiranje vrlina, osobito razboritosti kao dijela razvoja karaktera) ili integrativan pristup (na traženju sklada između umske refleksije i informiranog emocionalnog odgovora) i suradnički (one uključuju rad s drugima i primanje podrške od zajednice) ili biti usmjeren na responzivnost umjesto na reaktivnost.

3. Koje organizacijske korake valja poduzeti kako bi se izgradila otpornost?

- • • Organizacija nastoji predvidjeti potencijalne teškoće i pripremiti se za njih, prilagoditi se promjenama i izazovima kada se pojavljuju, te procijeniti i ocijeniti reakciju na njih, sve s ciljem kontinuiranoga poboljšanja. Te se prakse mogu strukturirati oko triju ključnih područja: izvrsnosti proizvoda ili usluge, pouzdanosti procesa i ponašanja ljudi. Za Crkvu je osobito važno usredotočiti se na jačanje procesa i ljudi kako bi se izgradila otpornost. Pouzdanost procesa uključuje osiguravati da sustavi i procesi organizacije budu učinkoviti, djelotvorni i visoke kvalitete. Ponašanje ljudi uključuje njegovanje pozitivne i podržavajuće kulture, kao i promicanje učenja, prilagodbe i fleksibilnosti među članovima Crkve. Ovaj pristup izgradnji otpornosti uključuje implementaciju učinkovitih sustava i procesa, kao i poticanje kulture učenja i prilagodljivosti.

Daniel Miščin

Kad bi postojala „ontologija krize“, čini se da bi se ona mogla izjednačiti s ontološkom strukturom ljudskog bića. Ako je doista ljudsko biće jedno u zbiljnosti ali množtvno u mogućnosti, čini se da bi mu kriza mogla pomoći u tome da razumijevajući vlastitu konačnost, uozbilji svoje izbore, tj. način na koji iz mnoštva različitih mogućnosti bira sama sebe.

Egzistencijalna ontologija

1. Etimologija riječi kriza upućuje na dvoznačnost: koje vlastitosti čovjeka kao bića omogućuju pristupanje krizi kao prilici?

- • • Riječ kriza, osobito danas, plodno je tlo više različitih etimologija i nekoliko značenjskih razina. Među njima se zanimljivom čini ona koja je osobito u doba pandemije Covid-19, nerijetko naglašavala da je kriza zapravo simptom. Nakon te tvrdnje obično se nalazio niz pomalo apokaliptičnih tvrdnji i upozorenja na klonuće naše zapadne civilizacije. Čini se ipak da se krizi može pristupiti i iz drugog, vedrijeg smjera. Na tragu latinske etimologije, **kriza prije svega traži prosudbu, razboritu analizu stvarnosti, razumijevanje trenutka.** To međutim nije slijepa analitika, teorijska igra bez praktičnih implikacija. Zašto je tako, možda najbolje pokazuje etimologija grčke riječi za krizu. Njeno je prvo značenje *odluka*. To znači: *prosuditi* zbog *odluke*. Dakle, odluka je svrha, cilj prosudbe. Baš ta riječ, *odluka*, u opusu danskog filozofa Sorena Kierkegaarda ima osobitu težinu: *odluka* se kod njega prije svega odnosi na promjenu dosadašnjeg stava, spremnost na „izlazak“, pokret. **U tom smislu kriza može imati i plemeniti smisao, kao upućenje prema promišljenju koraku naprijed, iz negdašnjeg u novo, drukčije stanje. Zato je kriza (i) prilika.** Prilika da čovjek, kojega je Heidegger zgodno definirao kao „pognu-

krize kao prilike

tost u vlastitu nedovršenost" prigrli tu svoju egzistencijalnu vlastitost kako bi, prošavši kroz vrijeme krize, stigao bliže vlastitom samo-odjelotvorenju.

2. Koga i što čovjek najviše treba u kontekstu suvremene krize?

Naš antologijski pjesnik Silvije Strahimir Kranjčević u svojoj pjesmi *Misao svijeta* spominje zvijezdu koja treperi iza oblaka. Za njom „Adamovo pleme“ teži krvlju i suzama, za njom pružajući ruke. Pišući te stihove, Kranjčević je autoritet, jer se čitav njegov opus može promatrati i kao odjek bolne razapetosti između svijeta kakav je sanjao i svijeta u kojem je živio, između ideala i „puke proze“ svagdana. **Kriza se pak uvijek predstavlja kao poraz sanjana svijeta, kao ustuknuće dobrih starih vremena pred nagovještajima nove, možda nepoznate, ali redovito zloslutne mijene vremena.** S obzirom na to, čini se da je u kontekstu suvremene krize važno sačuvati otvorenost za nadu koja ne odustaje od čežnje za onom kranjčevićevskom zvijezdom koja je nužno nadvremena.

3. Koja je uloga vjere u egzistencijalnoj borbi naših dana?

Kad bi postojala „ontologija krize“, čini se da bi se ona mogla izjednačiti s ontološkom strukturom ljudskog bića. Ako je doista, prema starom skolastičkom razmišljanju, ljudsko biće jedno u zbiljnosti, ali množveno u mogućnosti, čini se da bi mu kriza mogla pomoći u tome da razumijevajući vlastitu konačnost, uozbilji svoje izbore, tj. način na koji iz mnoštva različitih mogućnosti bira samoga sebe. To je izabiranje, osobito u vremenu krize koja pritišće egzistencijalnim izazovima i prioritetom preživljavanja, najčešće nesvjesno ili se odvija iz slobode sužene okolnostima. Pozivajući se baš na neizbježnost te ljudske krhkosti, Pascal je promatrao čovjeka kao „trsku koja misli“. Moć krize možda se najizraženije ogleda u njezinim autokratskim navikama: ona kao da poručuje da je upitno hoće li *za nas* postojati vrijeme izvan njezine vlasti ili će se ona nastaviti produbljivati samo mijenjajući pojavne oblike. **Tu je prostor vjere, jer ona naviješta horizont iznad horizonta krize. To dokidanje svojevrstne aposlutnosti krize također pretvara krizu u priliku za novo započinjanje snagom u krizi preispitanih temeljnih vrijednosti, izbora i odluka.**

Božidar Mrakovčić

Sve glavne starozavjetne tradicije – proročka, deuteronomistička, svećenička – svaka na svoj način, suočile su se s neizrecivom katastrofom koja je tada pogodila židovski narod, pokušale joj naći razloge i smisao, kao i mogućnosti za budućnost nakon sloma.

Biblijska otpornost

1. Koji starozavjetni primjeri otpornosti u krizi najjače govore suvremenom čovjeku?

- • • Želimo li najkraće opisati sadržaj Staroga zavjeta, to bi se moglo učiniti sintagmom „krizna književnost“ (Thomas Römer). Naime najveći dio Staroga zavjeta, uključujući Petoknjižje, povijesne knjige, proroke, psalme, tužaljke, izravno je ili neizravno povezan s glavnom traumom u biblijskoj povijesti, a to je bio pad i uništenje Jeruzalema 587. pr. Kr. te babilonsko sužanjstvo koje je potom uslijedilo. Sve glavne starozavjetne tradicije – proročka, deuteronomistička, svećenička – svaka na svoj način, suočile su se s neizrecivom katastrofom koja je tada pogodila židovski narod, pokušale joj naći razloge i smisao, kao i mogućnosti za budućnost nakon sloma. Nakon uvoda u kojem ćemo objasniti pojmove krize, traume i otpornosti, naša će pozornost biti usmjerena najprije na traumu hoda Božjega naroda kroz pustinju kako je predstavlja Knjiga Ponovljenog zakona, imajući u vidu da vrijeme pustinje u mnogočemu simbolizira babilonsko sužanjstvo. Kao primjer otpornosti u najteže vrijeme starozavjetne povijesti istaknut ćemo lik proroka Jeremije. Na kraju ćemo se osvrnuti na način na koji Psalmi uče molitelja otpornosti koja se može dobiti samo u zajedničkom hodu s Bogom.

u krizi

2. Koji novozavjetni primjeri otpornosti najjače govore suvremenom čovjeku?

- • • Uz temelje starozavjetne tradicije brojni su novozavjetni tekstovi koji predstavljaju primjere i procese otpornosti koji uključuju savjest (gr. *syneídesis*) ljudskog bića i pozivaju na preuzimanje vlastite odgovornosti u shvaćanju i ponašanju po vlastitoj savjesti. Između mnogobrojnih i raznovrsnih primjera otpornosti iz biblijsko-teološkog stajališta naglasio bih tri temeljna primjera otpornosti: vjeru nasuprot nevjere, snagu u suprotnosti prema slabosti i spasenje kao ključ osude/kazne.

Otpornost se predstavlja kroz krizu vjere. Isus ističe odlučujuću ulogu vjere, koja predstavlja interpretativni ključ za čitanje života i povijesti u horizontu spasenja. Novozavjetni tekstovi naglašavaju važnost raspoznavanja »znakova vremena« kroz teškoće kako bi se mogla prosuđivati ne samo povijest događaja, nego prije svega osobnog izbora i želja nečijega srca.

Tipičan primjer je onaj bezuspješnog noćnog ribarenja: »Učitelju, svu smo se noć trudili i ništa ne ulovismo, ali na tvoju riječ bacit ću mreže« (Lk 5,5). Isto tako, globalizirani svijet i suvremeni čovjek nalik su nevjernim apostolima kojima ususret dolazi Isus hodeći po moru (usp. Mt 14,22-26) i želi osnažiti njihovu vjeru.

Anđelo Maly

-
-
-

Između mnogobrojnih i raznovrsnih primjera otpornosti iz biblijsko-teološkog stajališta naglasio bih tri temeljna primjera otpornosti: vjeru nasuprot nevjere, snagu u suprotnosti prema slabosti i spasenje kao ključ osude/kazne.

-
-
-

Biblijska otpornost u krizi

Osim nevjere, otpornost je suprotna slabosti protiv koje je suvremeni čovjek pozvan živjeti Pavlov poziv: »U svemu pritisnuti, ali ne pritiješnjeni; dvoumeći, ali ne zdvajajući« (2 Kor 4,8). Snagu u tome daje Duh Sveti koji sa svojim plodovima (usp. Gal 5,22) omogućuje da se unatoč negativnostima i krizama u kojima se nalazimo duhovnim darovima koristimo u službi općega dobra (usp. 1Kor 12,7), ne gaseći djelovanje Duha (usp. 1Sol 5,19-22). U krizi »slabosti« poseban naglasak stavljen je na predstojnike zajednica, pozvanih voditi i služiti vjernicima, ali i svakom čovjeku, braneći ih od pogrešnih doktrina i opasnosti poganskoga svijeta (usp. 1Tim 6,11-16; 2Tim 2,1-7).

Otpornosti u smislu spasenja ima svoj specifičan teološki cilj utemeljen na Kristovoj objavi. Krist donosi spasenje do kojega se može doći prelaskom iz krize u novi životni kontekst o čemu posebno svjedoči Isusov ljubljani učenik (usp. Iv 3,19; 5,22-30; 8,16; 12,31;16,8-11).

3. Trebaju li suvremenim vjernicima novi oblici hoda s Biblijom ili je dovoljno oživjeti tradicionalne, kao što je npr. lectio divina?

- • • Apostolska pobudnica pape Franje *Evangelii gaudium - Radost evanđelja* govori kako »Bog koji je očitovao svoju beskrajnu ljubav u Kristu umrlom i uskrslom neprestano obnavlja svoje vjernike, bez obzira na njihovu dob, njihova 'snaga se obnavlja, krila im rastu kao orlovima, trče i ne sustaju, hode i ne more se' (Iz 40,31). Krist je 'evanđelje vječno' (Otk 14,6) i 'jučer i danas isti je – i uvijek' (Heb 13,8), ali njegovo bogatstvo i njegova ljepota su neiscrpni. On je uvijek mlad i stalni izvor novosti. Crkva se ne prestaje diviti 'dubini bogatstva, i mudrosti, i spoznanju Božjem' (Rim 11,33)... Svaki put kada se trudimo vratiti izvoru i ponovno otkriti izvornu svježinu evanđelja, javljaju se novi putovi, kreativne metode s različitim oblicima izraza, rječitiji znakovi, riječi bremeni-

te novim značenjem za današnji svijet. Zapravo, svako evangelizacijsko djelovanje uvijek je 'novo':« U tom duhu evanđelja kao radosne vijesti pozvani smo uvijek otkrivati neizmjereno blago Božje riječi koje je evanđelje vrhunac. Bogatstvo Božje riječi je neiscrpno, a metode njezina navještaja i hoda s njome (usp. DV 21) trebaju slijediti put vre-

Svaki put kada se trudimo vratiti izvoru i ponovno otkriti izvornu svježinu evanđelja, javljaju se novi putovi, kreativne metode s različitim oblicima izraza, rječitiji znakovi, riječi bremenite novim značenjem za današnji svijet. Zapravo, svako evangelizacijsko djelovanje uvijek je 'novo.

mena. Tradicionalna metoda kao lectio divina ostaje i bit će nepresušan izvor za hod sa Svetim pismom na koji treba neprestano upućivati vjernike, ali pozvani smo osuvremenjivati naš odnos s Biblijom. Brojni su načini na koje je moguće Bibliju utkati u osobni i vjernički život u današnje vrijeme: od samoga cjelovitog čitanja, različitih kateheza, biblijskih tribina i susreta do biblijskog pastorala, a osim osobnog čitanja poželjno je i razmatranje Biblije u obiteljima. Treba posebno pripaziti da se uvijek izbjegava fundamentalističko čitanje i pokušaj traženja »odgovora« i »opravdanja« za aktualnu situaciju na biblijskim stranicama. **Biblija nas ne želi zastrašiti, već nam želi pružiti snažno svjedočanstvo da je Bog uvijek bio i bit će sa svojim narodom u svim prilikama i neprilikama života.**

Ivan Bodrožić

Stjecanje čvrstoće uvijek je proces izgradnje osobnosti koja se izgrađuje sakramentalnim životom, razmatranjem i usvajanjem Božje riječi koja nas nadahnjuje da izlazimo iz sebe i idemo ususret drugima svjedočeći darova i poslanje koje primamo, a to se u prvim redu čini karitativnom ljubavlju.

Vjera koja stavlja u krizu i krize kao prilike

1. Krizu Crkve u smislu smanjenja broja praktičnih vjernika neki povezuju, osim s duhom vremena, s konzumentskim odnosom prema duhovnosti. Treba li se Crkva usredotočiti na izgradnju župa kao toplih, živih, intenzivno povezanih zajednica ili izgradnju duhovnih zajednica koje nisu vezane uz pojedine župe?

- • • Kolikogod to može biti neka naznaka stanja, Crkva nikada nije funkcionirala na način prebrojavanja vjernika. Broj može nešto značiti, ali isto tako može ne biti mjerilo pastoralnoga rada, a još manje kvalitete crkvenoga života. Gospodin Isus je započeo svoje djelovanje neopterećen brojem, premda je želio cijelom svijetu navijestiti radosnu vijest. Njegov navještaj nije ovisio toliko o broju, koliko o kvaliteti navjestitelja. Ista stvar je i danas. Crkva je inače u svojoj biti zajednica, jer je Isus želio oblikovati pravu zajednicu. Ta zajednica je jedna velika obitelj, ali je ujedno i narod. Povećanje broja onih koji pripadaju zajednici ne umanjuje bit onoga što Crkva jest. **Ukoliko je župa Crkva u malome, utoliko se Crkva i danas treba usredotočiti na to da izgrađuje župu, to jest da nađe pravu mjeru i pravi način izgradnje i oblikovanja župne zajednice.** Župa ni u kojem slučaju nema alternativu, bez obzira

produbljenja vjere nekada i danas

na koje poteškoće nailazili i koji izazovi bili pred Crkvom. Pa i onda kada dio vjernika župe smatra glomaznima, neživima ili neosobnima, što sačinjava poteškoću za življeno iskustvo vjere, ipak valja znati da nijedan drugi oblik zajednice ili zajedništva u Crkvi ne može biti zamjena ili nadomjestak za župu. Ako u nekim sredinama ili situacijama dođe do toga da župa ne bude mjesto živoga svjedočenja i prenošenja vjere, zadaća je mjesnih pastira da poduzmu sve kako bi ona to bila.

2. Koji primjeri življenja i buđenja vjere u kriznim vremenima danas mogu osnažiti ljude?

- ● ● Držim da konkretni primjeri svetosti i sveta življenja mogu osnažiti ljude koji napose očekuju da Crkva bude mjesto življene svetosti i izgradnje čovjeka po autentičnoj mjeri prema kojoj je protegnuto ljudsko biće. Stjecanje čvrstoće uvijek je proces izgradnje osobnosti koja se izgrađuje sakramentalnim životom, razmatranjem i usvajanjem Božje riječi koja nas nadahnjuje da izlazimo iz sebe i idemo ususret drugima svjedočeći darove i poslanje koje primamo, a to se u prvim redu čini karitativnom ljubavlju.

Sveci su imali cjelovito iskustvo vjere i živoga Gospodina, te su u svakom vremenu znali čitati njegove prednosti i nedostatke, znati da je svako vrijeme i krizno vrijeme te ga treba živjeti sa svom ozbiljnošću i odgovornošću. Jer je njih Gospodin probudio, oni mogu postati pravi poticaj buđenja vjere, te su kadri izazvati u drugima buđenje vjere. Njihovi primjeri uvijek su aktualni i raznovrsni, mogu odgovoriti na raznolike potrebe vjernika, i to po mjeri svačijega traganja za izgradnjom. Uostalom, primjeri svetaca su najprikladniji i za izgradnju cijeloga društva.

Vjera koja stavlja u krizu i krize kao prilike produbljenja vjere

3. Koji događaji i iskustva najviše pogoduju krizi vjere? Koje nove oblike osnaživanja Crkva treba ponuditi?

- ● ● Krizi vjere najviše pogoduje neosobni odnos s Bogom, to jest formalizam i površnost. Tom su krizom zahvaćeni ljudi koji nemaju iskustvo Boga. Na njih potom utječu društvene okolnosti kao što je materijalizam, sekularizacija, konzumerizam i mnogo toga što opažamo oko sebe u društvu. Ljude koji nisu ukorijenjeni u zajedništvu s osobnim Bogom lako je zbuniti i odvojiti od Gospodina. Tada je dovoljan bilo koji povod, manji ili veći, manje ili više opravan, pa da okrenu leđa vjeri. Okidač nevjeri mogu biti i crkveni skandali u vidu neurednog i nećudorednog života pojedinih službenika Crkve, informacije i dezinformacije, što postaju izgovor koji ih učvršćuje u mlakosti i odluci da se udalje od Crkve. Dok se u tim pojavnostima samo očituje njihova namjera i stav prema Bogu, korijeni njihova napuštanja vjere redovito su negdje dublje te im dobro dođe kao izgovor za vlastite odluke.

Crkva bi trebala ponuditi čovjeku današnjice istinsko iskustvo Boga. Nužno je da vrši svoje poslanje svjedočenja Boga te da sve svoje aktivnosti podredi tome uzvišenom cilju. Ako to ne čini, nužno će morati biti konkurent društvu (gospodarstvu, politici, itd.), a ona to u svojoj biti nije i ne može biti. Crkva treba ponuditi iskustvo autentičnog zajedništva koje je prožeto Bogom, iskustvo vrijednosti i ljudske zrelosti koja se mjeri ćudoređem i krepošću.

Političko djelovanje kršćana u suvremenoj demokraciji

1. Koji su najveći izazovi u političkom djelovanju kršćana početkom trećega desetljeća 21. stoljeća?

- • • Polazeći od tipologije kultura njemačkog sociologa Andreasa Reckwitz, smatram da su najveći izazov društvene promjene koje dovode do jačanja i prevlasti individualističke i kozmopolitske kulture (još nazvane i „hiperkultura“) koja je utemeljena na ideji neponovljivosti i posebnosti svakog pojedinca. Društveni nositelj te kulture je urbana „nova srednja klasa“, a primarni politički izraz nalazi u strankama „progressivne“ ljevice. Polazeći od ideje jedinstvenosti svakog pojedinca, nova srednja klasa i pripadajuće im stranke nastoje ukloniti ukorijenjene društvene norme koje smatraju preprekom slobodi i samoostvarenju pojedinca. To podrazumijeva razgradnju institucija, načela i vrijednosti koji su utemeljeni na religiji, autoritetu, hijerarhiji, tradiciji. Naročito su na udaru kulturne norme koje proizlaze iz prirode. Nova srednja klasa ima ideju da se priroda može mijenjati u skladu s ljudskim željama.

Individualističkoj i kozmopolitskoj kulturi suprotstavljen je tip kulture koji Reckwitz naziva „kulturni esencijalizam“. Kulturni esencijalizam je tip kulture koji je

Jakov Žižić

• • • Problem je s nacionalnim konzervativcima što često svode religiju na identitet. Kršćani u suvremenoj politici moraju se nositi sa snažnim pritiskom individualističke i kozmopolitske kulture koja nastoji ukloniti religijske i tradicionalne društvene norme, a s druge strane moraju paziti da ih se ne pretvori u identitetske kršćane lišene duhovne dimenzije kršćanstva.

Političko djelovanje kršćana u suvremenoj demokraciji:

zasnovan na pripadnosti i prilagođavanju pojedinca zajednici. Središnje vrijednosti kulturnog esencijalizma su tradicija, autoritet, religija, zajednica (lokalna i nacionalna) i kulturne norme utemeljene na prirodi. Društveni je nositelj kulturnog esencijalizma „stara srednja klasa“ kojoj pripada i najveći broj kršćana, napose katolika. Za razliku od nove srednje klase, stara srednja klasa nema pravog političkog predstavnika. Demokršćanske stranke mahom su prihvatile vrijednosti nove srednje klase i njihovo mjesto nastoje popuniti nacionalni konzervativci koje se često pogrdno naziva „desnim populistima“. Oni se ne boje zauzeti za vrijednosti stare srednje klase koje se u javnosti zasipa različitim diskvalifikacijama. Problem je s nacionalnim konzervativcima što često svode religiju na identitet. **Kršćani u suvremenoj politici moraju se nositi sa snažnim pritiskom individualističke i kozmopolitske kulture koja nastoji ukloniti religijske i tradicionalne društvene norme, a s druge strane moraju paziti da ih se ne pretvori u identitetske kršćane lišene duhovne dimenzije kršćanstva.**

2. Postoji li uopće dijalog u javnom prostoru ili je ušutkan većinskim medijskim narativom koji je uglavnom nekršćanski, a ponekad i protukršćanski?

- • • Javni prostor nije više samo sekularan, već i protukršćanski. Valja naglasiti kako današnji protukršćanski sekularisti nisu nalik sekularistima prije antropološkog raskida između Katoličke Crkve i sekularnog društva 60-ih godina 20. stoljeća. Do tada su vjernici i sekularisti dijelili isti moralni okvir, ali su se sporili oko njegova izvora. Prije antropološke revolucije šezdesetih godina, sekularisti su slijedili sekularizirane kršćanske vrijednosti. Današnji sekularisti pretpostavljaju osobnu slobodu kršćanskim vrijednostima koje usto smatraju izvorom „seksizma“, „homofobije“, „transfobije“. Suvremeni sekularisti ne bore se za odvajanje države od Crkve, već za iskorjenjivanje kršćanskog morala iz društvenih normi i vrijednosti. **Unatoč snazi i utjecaju protukršćanskih sekularista,**

izazovi i perspektive

kršćani se ne smiju povući iz sekularne sfere i političkih procesa. Kršćani ne smiju biti borbeni i ostrašćeni u pristupu sekularnim snagama, već ih privući na svoju stranu traženjem zajedničkih vrijednosti.

3. Kako se kršćani trebaju postaviti u kontekstu rada međunarodnih institucija – primjerice Vijeće Europe, UN-a – koje pri donošenju različitih rezolucija vrše pritisak na zemlje s dominantno kršćanskim etosom?

- • • Političko djelovanje kršćana ne smije se svesti samo na sudjelovanje u „kulturnim ratovima“ o pobačaju i istospolnim brakovima. Kršćani trebaju biti aktivni u stvaranju ekonomskih i socijalnih politika, politika zaštite okoliša, demografske i obiteljske politike. Kršćani se ne smiju izolirati od demokratskih institucija i procesa. Djelovanje međunarodnih organizacija poput Vijeća Europe nije lišeno ideološke pristranosti i često je vođeno spomenutim idejama individualističke i kozmopolitske kulture koje teže iskorjenjivanju društvenih normi povezanih s kršćanstvom. I u tom slučaju se ne treba izolirati, nego se koristiti demokratskim mehanizmima za zaštitu vlastitih vrijednosti. Važno je kloniti se teorija o međunarodnim urotama protiv kršćana. Kao što ističe Željko Mardešić, čovjek koji je opsjednut idejom o svjetskoj opasnosti i sveopćoj zavjeri prestaje ustvari vjerovati u Božju moć i predaje se silama zla, nasilja, poraza i smrti.

Ana Marčinko

Nažalost, posljednjih smo godina kao Crkva dopustili da migranti ispadnu iz našeg fokusa, iako je često riječ o tragičnim sudbinama ljudi koji prolaze kroz naše krajeve, u brojevima koji su golemi. Umjesto nas, u fokus su ih stavili poslodavci, koji po novim zakonskim uredbama gotovo samostalno određuju koji im profil migranata odgovara kako bi ih angažirali.

Migranti među nama: refleks otpora

1. Koje reakcije među vjernicima prevladavaju u susretu s migrantima?

- • • Naše je iskustvo da prevladavaju zbunjenost i nesnalaženje, posebice u trenucima većih humanitarnih kriza kakvu smo u Hrvatskoj imali 2015. godine, a donekle i u drugoj polovici 2022. S jedne bi strane većina željela nekako pomoći jer osjeća kršćanski poziv da to učini, a posebno glasno tu odjekuju neurnorni pozivi pape Franje na otvorenost i altruizam. S druge strane, tu je strah od nepoznatog, koji uvjetuje oprez i želju za distancom. Krenemo li analizirati taj strah od nepoznatog, uočavamo kako smo redovito nepoznanice ispunili nizom svojih zaključaka koji nemaju temelja u stvarnosti, već služe kao opravdanje naše distance. Godine 2015. najupečatljivija je bila ideja o infiltriranim teroristima među migrantima, koji će u sljedećim godinama izvesti niz terorističkih napada. Slično tome, tvrdilo se kako je riječ o ljudima koji će uništiti socijalni sustav zemalja koje ih ugoste, ili će pak islamizirati Europu i uvesti šerijatska pravila u dijelove u kojima postanu dominantni. Ni jedna od tih tvrdnji nije se pokazala točnom, no i dalje se nameću kao vrlo efikasni obrambeni mehanizmi naše neaktivnosti.

Stanko Perica

Najviše bismo mogli napraviti razbijanjem straha kod vjernika, ponajprije aktualizirajući poruke socijalnog nauka Crkve u našem kontekstu. Taj je strah utemeljen ponajprije na ugrozi tradicionalnog katoličkog identiteta našeg naroda, no valja si osvijestiti kako su izolacionizam i kultura zidova zapravo protukršćanske vrijednosti.

i refleksija prilike

2. S kojim se najvećim teškoćama i izazovima suočavaju migranti, od kojih većina dolazi iz zemalja drukčije kulture i religijske tradicije?

- • • Treba biti svjestan da migranti kod nas redovito i nisu u prilici suočiti se s našom kulturom ili religijskom tradicijom. Oni koji rade ovdje su sami, jer po zakonu sa sobom ne mogu dovesti obitelji. To im zakon omogućuje tek ako su godinu dana neprekidno u Hrvatskoj, a to je zbog sezonske prirode većine poslova rijetkost. Zato žele što više zaraditi i imati što manje izdataka. Stoga ne izlaze, ne druže se, spremni su obilno raditi prekovremene sate, smješteni su u najjeftinijim smještajima. Oni pak koji prolaze kroz Hrvatsku tu se zadržavaju najviše nekoliko dana. Sretni su ako na nekom od tranzitnih punktova, onima u Zagrebu i Rijeci, dobiju obrok, nešto tople odjeće ili antibiotsku kremu za kožne upale. Razočarani su što moraju spavati na otvorenom u zimskim mjesecima i što nema mogućnosti smještaja pod krovom. Katolici iz Pakistana, Bliskog istoka ili afričkih zemalja s kojima smo bili u kontaktu redovito izražavaju čuđenje broju crkava koje u Hrvatskoj imamo. Oni među njima koji su progonjeni zbog vjere pitaju nudi li naša država zaštitu kršćanima. Svi su uglavnom slabo informirani

Migranti među nama: refleks otpora i refleksija prilike

o Hrvatskoj, i vide je tek kao jednu od niza zemalja koje treba prijeći na putu prema Zapadnoj Europi.

3. Kako bi Crkva mogla i trebala odgovoriti na prisutnost migranata u hrvatskom društvu?

- • • Nažalost, posljednjih smo godina kao Crkva dopustili da migranti ispadnu iz našeg fokusa, iako je često riječ o tragičnim sudbinama ljudi koji prolaze kroz naše krajeve, u brojevima koji su golemi. Umjesto nas, u fokus su ih stavili poslodavci, koji po novim zakonskim uredbama gotovo samostalno određuju koji im profil migranata odgovara kako bi ih angažirali. Najčešće su to nisko plaćeni radnici u turizmu i građevinarstvu, koji obavljaju poslove za koje Hrvati nisu zainteresirani. Uz poslodavce, migranti su u fokusu nevladinih organizacija, najčešće onih s kojima Crkva nema iskustvo suradnje. Oni su redovito apelirali na teška kršenja ljudskih prava koja su se događala na našim granicama s BiH i Srbijom, što su u više navrata potvrdile i neovisne istrage stranih institucija i tajne istrage novinara. S crkvene strane glede toga ostaje upamćena tek izjava biskupa Uzinića da ga je sram što je čovjek i da je riječ o ljagi na našem ljudskom licu...

Crkva ima poslanje nasljedovati dobrog Samaritanca, tj. učiniti se bliskom čovjeku u nevolji. Da bismo to mogli, treba prvo mijenjati sliku o migrantima. Ne pamtimo da je neki srednjostrujaški katolički medij napravio intervju s nekim od migranata u Hrvatskoj, a ima ih na tisuće koji bi mogli svjedočiti o svojoj vjeri, počevši od Filipinaca među radnicima do Burundijaca i Kubanaca na našim kolodvorima. Također, koliko nam je poznato, tek je jedna redovnička zajednica u Hrvatskoj odgovorila na ponavljeni poziv pape Franje da se prazna mjesta u samostanima i župnim domovima stave na raspolaganje migrantima i izbjeglicama. Na koncu, najviše bismo mogli napraviti razbijanjem straha kod vjernika, ponajprije aktualizirajući poruke socijalnog nauka Crkve u našem kontekstu. Taj je strah utemeljen ponajprije na ugrozi tradicionalnog katoličkog identiteta našeg naroda, no valja si osviještiti kako su izolacionizam i kultura zidova zapravo protukršćanske vrijednosti.

Utjecaj krize odraslih na otpornost pojedinca i zajednice

1. Koja su ključna obilježja krize suvremenih odraslih?

- • • Zanimljiv je odnos suvremene kulture prema odrasloj dobi. U prošlim je vremenima odrasla dob bila željena dob, dob neovisnosti, sigurnosti, odlučivanja, vladanja. Suvremeno društvo kao da u odrasloj dobi više ne vidi željenu dob, zapravo, kao da uopće ne želi stići do te dobi. *Postati odrasli izaziva strah i biti odrasli je teško.* Suočavanje s izazovima društvene složenosti i kulturnog pluralizma kod mnogih odraslih izaziva nemoć, izgubljenost, nesigurnost i krizu identiteta. Mnogi odrasli stoga poduzimaju nerazborite korake ne bi li se vratili u neodgovornost i bezbrižnost djetinjstva ili privlačnost i snagu adolescencije, ne bi li zaustavili vrijeme, ili ga čak vratili unazad. *Adolescenciju se sve manje shvaća kao životno razdoblje u kojem se priprema za odrasli život, a sve više kao životnu etapu iz koje čovjek više ne želi izići.* Veoma je popularan i prihvaćen stav „ostati mlad“.

Ako je odrasla osoba netko tko prihvaća vlastitu odgovornost za mlade i za svijet u kojem će oni živjeti, netko tko preuzima odgovornost za posljedice svojih riječi i svojih čina, i svojih životnih odluka, moramo primijetiti snažno slabljenje prisutnosti odraslih u suvremenom društvu. Odrasli se gube u situacijama i

Ružica Razum

Bez jasnog autoriteta odgojitelja, međutim, teško će se mladi razvijati u cjelovite, zrele ljude sposobne suočiti se s izazovima života. Želimo li sretnu i dobro odgojenu djecu i mlade, ne možemo se odreći teške i mukotrpne zadaće odgoja.

Utjecaj krize odraslih na otpornost pojedinca i zajednice

iskustvima u kojima se to događa i njihovoj djeci. Kriza odrasle dobi usko je povezana s promjenom odnosa u obiteljima te s odgojnom krizom. Nestanak odrasloga snažno utječe na odnose u obiteljima: nisu više djeca ona koja trebaju naučiti od roditelja i od njih primiti pravila i pouke, nego su roditelji oni koji se prilagođavaju kriterijima i ponašanjima svoje djece, tražeći na taj način njihovo prihvaćanje i odobravanje.

2. Na koji način kriza odraslih utječe na odgoj i na mlade?

- • • lako je upravo odgoj mlađih naraštaja jedan od ključnih zadataka odrasle dobi, kod odraslih primjećujemo nedostatak odgojne odlučnosti i djelotvornosti. Odrasli kao da su se odrekli svoje zadaće i svoje odgovornosti odgoja mlađih naraštaja. Mnogi su se roditelji odrekli svojega roditeljskog autoriteta, smatrajući da mladi ne moraju biti ovisni o autoritetu, nego trebaju biti samostalni. Bez jasnog autoriteta odgojitelja, međutim, teško će se mladi razvijati u cjelovite, zrele ljude sposobne suočiti se s izazovima života. Želimo li sretnu i dobro odgojenu djecu i mlade, ne možemo se odreći teške i mukotrpne zadaće odgoja.

Jedan od temeljnih problema odgoja djece i mladih općenito, a osobito na području vjerskoga odgoja, leži u postojanju raskoraka između riječi odgojitelja i njegova konkretnoga životnog primjera. Teško naime mladi mogu prepoznati i prihvatiti važnim i vrijednim nešto što se takvim ne pokazuje u konkretnom životu odrasle osobe, osobito roditelja koji predstavljaju konkretan uzor koji se, svjesno ili nesvjesno, oponaša. Ako Bog, Crkva, molitva, ljubav nisu važni za roditelje, mladi neće uspjeti prepoznati i prihvatiti važnost tih vrijednosti za vlastiti život. A čini se da u srcu suvremene odrasle osobe ima mjesta i za posao, i za uspjeh, i za novac, i za zabavu, i za tjelesne užitke, za sve osim za religiozno iskustvo. Ne čudi stoga porast vjerske ravnodušnosti i praktičnog ateizma.

Unutarcrkveni otpori u vremenima krize. Moralno-etički aspekt

1. Kako se Crkva kroz povijest suočavala s krizom, a kako se suočava danas? Može li se reći da su lekcije povijesti shvaćene i primijenjene?

- • • Zasigurno, riječ kriza postala je sastavnim dijelom našega svakodnevnog govora, misli, iskustva, osjećanja. Vidimo posvuda da je riječ o dubokim rascjepima unutar onoga što nazivamo „biti čovjek“. Danas više nego ikada proživljavamo duboku antropološku krizu koja je rezultat složenih metamorfoza kulture. Istovremeno uočavamo dublji, nevidljiv, ali djelatan problem i teškoću koja se očituje u vizijama, stavovima, vrijednostima u odnosu na dojučerašnje općeprihvaćene postavke. Na to nas je upozorio i papa Franjo (usp. LS, 115-120). Također, povijest Crkve pokazuje da je kriza nešto stalno prisutno, ako je shvaćamo u njenom izvornom smislu razlučivanja, rastavljanja, odluke, pa je prema tome Crkva već iskusna u suočavanju s krizama upravo zahvaljujući tome što je njezin Izvor onaj koji nadilazi krize svijeta i istovremeno joj omogućuje da unatoč svim krizama i preobrazbama ima temelj koji je nepromjenjiv i da stalno treba biti okrenuta u svim krizama osvjetljujući otajstvo čovjeka i tražeći odgovore i rješenja u svjetlu Isusa Krista (usp. GS, 10). U tom su smislu lekcije naučene i danas nam je po-

Ante Bekavac

Povijest Crkve pokazuje da je kriza nešto stalno prisutno, ako je shvaćamo u njenom izvornom smislu razlučivanja, rastavljanja, odluke, pa je prema tome Crkva već iskusna u suočavanju s krizama upravo zahvaljujući tome što je njezin Izvor onaj koji nadilazi krize svijeta i istovremeno joj omogućuje da unatoč svim krizama i preobrazbama ima temelj koji je nepromjenjiv i da stalno treba biti okrenuta u svim krizama osvjetljujući otajstvo čovjeka i tražeći odgovore i rješenja u svjetlu Isusa Krista

Unutarcrkveni otpori u vremenima krize

trebno evanđeosko razlučivanje (usp. EG, 59), ali još puno toga je pred nama, kako se bolna iskustva u odnosu na ljudsko dostojanstvo i slobodu ne bi povratili u oblicima patologija.

2. „Crkva je uvijek jača kada je progonjena“, riječi su dominikanke s. Marcele Primorac koja je proživjela teške godine nakon Drugog svjetskog rata. Vrijedi li to na neki način i danas?

- • • Moramo znati da pojam progonstva označava ponajprije u kršćanskom smislu svjedoka, patnika, stradalnika za svjedočanstvo Istine. Prema tome u kršćanskom razumijevanju tog fenomena nalazi se triptih u odnosu na dostojanstvo, mučeništvo i progonstvo, što već nalazimo u prvim kršćanskim vremenima. Također u samom evanđelju Isus upozorava učenike i učenice na tu mogućnost i opasnost (usp. Mt 10,17-22). Iz same ideje nasljedovanja Isusa kakvu nam predstavlja evanđelje možemo reći da ona u svojoj srži označava i predstavlja vjeru i svjedočanstvo u Raspetoga. Temelj razumijevanja progonstva Crkve kao svjedočanstva u teološko-antropološkom ključu predstavlja i izražava uvjerenje i svjedočanstvo za istinu kršćanske vjere i Crkve. Progonstvo Crkve koje se nalazi u njezinu svjedočanstvu označava najautentičniji put Isusa Krista, ako vjera u Isusa Krista označava doživotan put i ako ona izvodi iz svijeta i mentaliteta grijeha i uvodi u zajedništvo s Bogom, onda je dakle očito da progonstvo kao svjedočanstvo označava odlučujuću usmjerenost prema Kristu koji je već i sam prošao tim putem. Crkva i njezina povijest obiluju tolikim svjedokinjama i svjedocima koji su progonjeni ponajprije zbog svoje vjernosti Kristu Spasitelju jer su po milosti krštenja primili Božanski život i snagu Duha da svjedoče za Istinu. Prema tome Crkva je jaka onoliko koliko u njoj i po njoj postaje vidljivo kristološko određenje njezine biti u kojem ona očituje čudesnu otkupiteljsku ljubav križa koju Bog iskazuje prema čovjeku.

Moralno-etički aspekt

Upravo u progonstvima, nevoljama, trpljenju kršćanin biva osposobljen za nenasilno podnošenje žrtve u kojem se suobličuje svojem Učitelju. Progonstvo Crkve označava da ona svijetli svjetlom Istine koje razotkriva tamu grijeha, laži, smrti i nasilja.

3. Duboke promjene moralne svijesti suvremenog zapadnjaka u smjeru radikalnog individualizma, hedonizma i materijalizma utječu i na Crkvu. Na koje načine Crkva, zaručnica Kristova, može graditi svoju otpornosti?

- • • Čovjek je smješten uvijek u neku kulturu koja ga duboko oblikuje i uvelike usmjerava. Današnje krize, preobrazbe moralne svijesti suvremenog čovjeka imaju svoj povijesni, kulturološki, filozofski, teološki kontekst koji je sjajno opisan u knjizi *Matamorfoze kulture* prof. T. Matulića te nam daje dragocjene uvide u stanje postmodernog subjekta koji ponajprije trpi od sindroma čovjeka bez osobina i difuznog identiteta. Također papa Franjo je u *Evangelii gaudim* dao jasnu dijagnozu suvremenog stanja Crkve i iza zove koji se pred njome nalaze, ali i načina na koje može graditi svoju otpornost kako i sama ne bi bila žrtva pogrešnog antropocentrizma, praktičnog relativizma, zagušljive imanencije. Prema tome, mi već dobro znamo i upoznati smo s dijagnozama koje vidimo, spoznajemo, nosimo na tkivu čovječanstva. Pitanje je samo koliko imamo odlučnosti ponovno razviti novu sintezu koja će biti sposobna prevladati te lažne dijalektike koje Crkvu zapljuskuju po-

Crkva je jaka onoliko koliko u njoj i po njoj postaje vidljivo kristološko određenje njezine biti u kojem ona očituje čudesnu otкупiteljsku ljubav križa koju Bog iskazuje prema čovjeku. Upravo u progonstvima, nevoljama, trpljenju kršćanin biva osposobljen za nenasilno podnošenje žrtve u kojem se suobličuje svojem Učitelju.

Unutarcrkveni otpori u vremenima krize. Moralno-etički aspekt

sljednjih stoljeća. Upravo nas je papa Franjo podsjetio da Crkva svoju otpornost treba razvijati iz vjernosti vlastitom identitetu i pologu istine koju je primila od Isusa Krista, u plodnom dijalogu s novim povijesnim situacijama, krizama i izazovima otkrivati koliko je vrijedno i dragocjeno ljudsko dostojanstvo (usp. LS, 121). Također bih rekao da Drugi vatikanski koncil daje jasne smjernice prema kojima treba razvijati otpornosti.

Upravo nas je papa Franjo podsjetio da Crkva svoju otpornost treba razvijati iz vjernosti vlastitom identitetu i pologu istine koju je primila od Isusa Krista, u plodnom dijalogu s novim povijesnim situacijama, krizama i izazovima otkrivati koliko je vrijedno i dragocjeno ljudsko dostojanstvo (usp. LS, 121).

Crkva svoju otpornost može razvijati samo na osobnoj slobodi i savjesti pojedinca. Čovjek, zahvaćen i preobražen osobom Isusa Krista, rasti će u humanizaciji načina života u društvu i kulturi, jer je kršćanski život neraskidivo povezan s ćudoređem i očitovanjima kršćanskog djelovanja u svijetu, kao i preobrazbom svijeta svjetlom evanđelja. Prema tome ako je kršćanski život neraskidivo i

intimno povezan s vjerom u osobu Isusa Krista, onda je i njegova otpornost kao uda Tijela – Crkve povezana s djelovanjem Duha Svetoga koji usmjerava, oblikuje nasljedovanje i egzistencijalno svjedočenje evanđelja.

Duhovnost u krizi ili duhovnost za krizne situacije

1. Promatrajući povijest, čini se da je svaki naraštaj svoje vrijeme doživljavao kao krizno. Pa iako i Biblija svjedoči da teška, krizna, burna vremena na neki način uvijek traju, pandemija, potres i rat ipak su izvanredna krizna stanja. Treba li vjerniku u doba izvanredne krize posebna, krizna duhovnost?

- ● ● Pandemije, potrese i ratove, kao uzroke raznih kriza, moralna teologija naziva „fizičkim zlom“. S vidika teologije i duhovnosti oni mogu biti poticaji brojnim ljudima da se u svojoj nemoći utječu Bogu, odnosno mogu biti poticaj za ljudskije i kršćanskije življenje. Puno su opasnije krize koje proizlaze iz moralnog zla, odnosno iz svih vrsta grijeha i nemoralna. I jednih i drugih kriza bilo je kroz svu povijest Crkve. Bl. John Henry Newman (1801. - 1890.) zapisao je 1834. sljedeće zanimljive riječi: „Čitavi tijek povijesti kršćanstva obilježen je nevoljama i neredima. Svako se stoljeće čini sličnim prethodnom, a onima koji u njemu žive čini se kao gore od svih prethodnih. Crkva je trajno bolesna... Čini se kao da vjere nestaje, da se raskoli šire, svjetlo istine blijedi, a vjernici su raspršeni. Krist se uvijek nalazi u posljednjoj agoniji“ (iz djela: *Via Media*). Onaj tko koliko-toliko poznaje povijest Crkve dobro zna koliko su istinite riječi bl. Newmana, odnosno zna da nije bilo

Mladen Parlov

● ● ● Crkva svoje poslanje obavlja u svijetu koji se često pokazuje protivan kršćanskoj poruci. Odatle i potreba da se Kristova poruka priopći na način da bude prihvatljivija, razumljivija onima kojima se navješćuje. Nažalost, ta potreba često zna postati napast, u smislu da se navješćivanje Kristove poruke pretvori u prilagođavanje, što nerijetko vodi do izdaje te poruke.

Duhovnost u krizi

nijednog razdoblja u njezinoj dugoj povijesti, a da Crkva nije bila u krizi. Važan razlog tih kriza u koje Crkva zapada proizlazi iz naravi njezina poslanja, odnosno iz Gospodina naloga da se za njega svjedoči „do nakraj zemlje“ te da svi narodi postanu njegovi učenici. Naime, Crkva svoje poslanje obavlja u svijetu koji se često pokazuje protivan kršćanskoj poruci. Odatle i potreba da se Kristova poruka priopći na način da bude prihvatljivija, razumljivija onima kojima se navješćuje. Nažalost, ta potreba često zna postati napast, u smislu da se navješćivanje Kristove poruke pretvori u prilagođavanje, što nerijetko vodi do izdaje te poruke. Dobar primjer za rečeno imamo u krizi koja je pogodila Crkvu krajem trećeg i početkom četvrtog stoljeća. U to je vrijeme Crkva od male zajednice postala zamjetna i gotovo posvuda prisutna stvarnost u rimskom društvu. Nekima se je činilo zgodnim i dobrim da se na bolji i obuhvatniji način inkulturira u grčko-rimski svijet, odnosno da se prilagodi grčkoj misli kojoj je bilo lako ispovjediti vjeru u jednoga Boga, ali nikako u Tri božanske Osobe. Koliko je izazovna i zavodljiva bila ta „prilagodba“ svjedoči činjenica da je gotovo polovica biskupa u Carstvu upravo to prihvatila. No, druga je polovica shvatila da ta pogrješna inkulturacija znači izdaju kršćanske vjere. Ispravna je vjera potom obranjena na Nicejskom (325.), a potom i na Prvom carigradskom koncilu (381.). U današnje vrijeme, nažalost, svjedočimo istim pogrješnim rješenjima na suvremene izazove i krize. Odgovori se traže i nalaze u „prilagođavanju“, u „slušanju“, u „zajedničkom putovanju“, a ne u obraćenju. Ukratko, njemački Sinodalni put zoran je primjer pogrješnog odgovora na suvremene izazove i krize. Pravi je odgovor obraćenje, odnosno povratak Isusu Kristu.

2. Što se smatra traumom, a što kriznim stanjem?

- • • Trauma je redovito pojedinačni događaj koji kod pojedinca ili zajednice izaziva nelagodu i strah. To može biti, primjerice, automobilska nesreća, kad je riječ o pojedincu, ili potres, poplava i sl., kad je riječ o zajednici. Krizno je stanje produženo trajanje stanja

ili duhovnost za krizne situacije

koje izaziva nelagodu i strah. Kod pojedinca može biti, primjerice, pojava teško izlječive bolesti; a kod zajednice može biti stanje nagomilanih, neriješenih problema. Kad je riječ o kriznim stanjima u koje zapada određena zajednica, jako je važno obaviti ispravno razlučivanje duhova, odnosno na temelju određenih kriterija doći do uzroka krize, a potom i do rješenja koja trebaju pomoći u njezinu prevladavanju.

3. Ima li u Hrvatskoj duhovnika, pratitelja i pastoralnih radnika specijaliziranih za rad s osobama u kriznim stanjima? Što treba učiniti da se taj broj poveća?

- • • Krize pogađaju sve, i klerike i laike, pa je jasno kako su i jedni i drugi pozvani dati doprinos i u procesima koji trebaju pomoći u prevladavanju krize. Budući da se u temelju suvremene krize nalazi kriza duha ili duhovnosti, najbolji je lijek obnovljena svijest o općem pozivu na svetost svih članova Crkve. Rješenje suvremene krize nisu nove spoznaje i nova znanja, sociološka, pa čak ni teološka, koliko god bila potrebna i dobrodošla; rješenje je u povratku Kristovu nauku i njegovoj osobi. Svima nam je potrebna obnovljena svijest kako Crkva sve prima odozgor, od Onoga tko je šalje; njezina riječ treba biti Kristova riječ, njezin program Kristov program. Stoga trajno mora biti ponajprije usmjerena na Onoga tko je šalje, na Onoga tko joj daje riječ i poslanje; trajno otvorena u stavu oslušivanja i primanja, jer može darovati samo ono što primi, samo ono što izmoli i što joj je darovano.

Kad je riječ o kriznim stanjima u koje zapada određena zajednica, jako je važno obaviti ispravno razlučivanje duhova, odnosno na temelju određenih kriterija doći do uzroka krize, a potom i do rješenja koja trebaju pomoći u njezinu prevladavanju.

Josip Bošnjaković

Susrećemo se s poteškoćama ukoliko digitalni svijet postane prioritet u odnosu na interpersonalni susret s osobama. Susret s osobom, licem u lice, jedinstvena je prilika navještaja radosne vijesti jer se u susretu događaju promjene, susretu dvije ili više živih osoba. Današnji mladi svećenik, za razliku od starijeg kolege, češće će moliti i časoslov, preko digitalnih sredstava, no ključ „uspjeha“ svećenika jest u njegovom molitvenom susretu s Bogom.

Djelovanje svećenika

1. Svjedoci smo da su digitalizacija i birokratizacija utjecali na sva zanimanja i pozive. Na koje načine okolnosti suvremenoga, tehnologiziranoga svijeta utječu na identitet i zadaće svećenika?
- • • Ovisno o dobi svećenika i njegovoj otvorenosti digitalizaciji i birokratizaciji. Pretpostavljamo kako je većina mladih svećenika više otvorena mogućnostima koje digitalni svijet pruža u navještaju radosne vijesti u odnosu na starije svećenike. Danas postoji mogućnost minimaliziranja birokratskih poruka upravo zahvaljujući digitalizaciji skupljanja i obrade podataka, što dakako skraćuje vrijeme administracije i dobro su došli programi. To je njihova prednost. Susrećemo se s poteškoćama ako pak digitalni svijet postane prioritet u odnosu na interpersonalni susret s osobama. Susret s osobom, licem u lice, jedinstvena je prilika navještaja radosne vijesti jer se u susretu događaju promjene, susretu dvije ili više živih osoba. Osim toga, tako će današnji mladi svećenik, za razliku od starijeg kolege, češće moliti i časoslov, preko digitalnih sredstava, što je također jedna prednost dostupnosti, no bez obzira molio svećenik preko mobitela ili časoslova, ključ „uspjeha“ svećenika jest u njegovu molitvenom susretu s Bogom. Susret s Bogom mijenja, obogaćuje identitet svake osobe, pa tako i svećenika.

u vremenima krize

2. Papa Franjo poziva na „izlazak iz zidova“, na oživljavanje misionarske Ckve. Na koje načine hrvatski svećenici mogu provoditi novu evangelizaciju, izaći iz navike da vjernici dođu k njima, i dati intenzivno misijsko obilježje svojoj službi?

- ● ● Da bismo „izašli iz zidova“, pretpostavka je da smo susreli Gospodina u našem osobnom životu jer susret s Gospodinom mijenja razumijevanje i svećeništva, i ujedno daruje snagu, volju, ideje kako izlaziti ususret drugima. Na tragu djelovanja pape Franje i njegova naglašavanja važnosti suosjećanja s ljudima navodim pet karakteristika provođenja nove evangelizacije.

Prvo je sposobnost oslušivanja i slušanja ljudi kojima smo upućeni. Prije nego što progovorimo drugima obogaćuje je, ali i nužno, čuti kako narod „diše“, koji su njihovi problemi ali i radosti, muke i stradanja, te ujedno i nadanja.

Drugo, pristupati ljudima bez osude i kritiziranja, odnosno razumijevati čovjeka u njegovu okruženju, te time ujedno i ohrabriti čovjeka u njegovom životu.

Treće, staviti u prioritet našeg djelovanja marginalizirane, potlačene, bolesne, s otvorenim srcem za nevolje siromašnih, izopćenih, rastavljenih, i ostalih ljudi koji se doživljavaju odbačenim od drugih.

Četvrto, biti glas onih čiji se glas ne može čuti jer time po-

Na tragu djelovanja pape Franje i njegova naglašavanja važnosti suosjećanja s ljudima navodim pet karakteristika provođenja nove evangelizacije: sposobnost oslušivanja; pristupanje ljudima bez osude i kritiziranja; staviti u prioritet našeg djelovanja marginalizirane, potlačene, bolesne; biti glas onih čiji se glas ne može čuti; biti glasnici Božjeg milosrđa

Djelovanje svećenika u vremenima krize

kazujemo kako smo sposobni biti empatični s drugima, razumijevati njihovo doživljavanje i javno ga izreći.

Peto, pozvani smo, na što papa Franjo često poziva, biti glasnici Božjeg milosrđa, a to znači da smo i sami doživjeli iskustvo Božjeg milosrđa.

3. Koje nove oblike djelovanja svećenika u vremenima krize predlažete?

- • • Vremena krize postoje otkako postoji čovjek. S obzirom na vlastito predavanje usmjerio bih se na riječ suosjećanje (*compassion*). Suosjećanje je spremnost otvorenih očiju se susretati s patnjom drugih ljudi, razumijevati je, biti motiviran nešto učiniti, te na koncu i olakšati patnju ljudi. Taj je pristup vrlo star, ali uvijek iznova čini novim osobe, obnavlja identitet i osobe koja pomaže, ali i identitet osobe kojoj pomažemo. To je egzistencijalna izloženost pred patnjom drugih, to je Božji „Evo me“ (הִנְנִי – hineni) koji odjekuju u egzistenciji vjernika, svećenika svaki puta kada spremno gledamo u lice patnika i dopuštamo da nas ista patnja ne ostavlja ravnodušnim, nego budi u nama spremnost liječiti „boli“ drugih ljudi. To je radikalna novost koja čini novim svakog čovjeka i snagom ljubavi Božje daje nam moć da se „hodajući ne umorimo“. Iz desetogodišnjeg iskustva rada kao psihoterapeut doživljam veliku potrebu ljudi za duhovnim praćenjem i psihološkom potporom kroz individualne razgovore i susrete. Svjestan sam kako svećenik, ovisno pak o veličini zajednice, ima raznolike i raznovrsne obveze, no pojedinačni susreti s osobama, izvan užurbanosti adventa, Božića, korizme i Uskrsa, mogu biti privilegirano mjesto za čuti „dušu“ osobe.

Stres i otpornost na stres

1. Danas se toliko govori o stresu da se nameće pitanje – je li se pojam stres proširio do neupotrebljivosti? O čemu zapravo govorimo kada govorimo o stresu?

- ● ● Ne bih znala odgovoriti na pitanje je li se pojam stres proširio do neupotrebljivosti, no radi se o pojmu koji je zaokupio interes mnogih disciplina te ga danas možemo pronaći u fiziologiji, medicini, kemiji, genetici, endokrinologiji, neuroznanosti, epidemiologiji, biologiji itd. Iako se kao termin prilično „udomaćio“ u psihološkom miljeu, njegova sustavna upotreba započela je u fizici (točnije u mehanici).

Riječ stres izvedenica je latinskog pridjeva *strictus*, što znači „stegnut, napet, uzak, tijesan“. Već se u 14. stoljeću pojam upotrebljavao u značenju patnje, tegobe i neke neprilike, ali nije bio konceptualno razrađen. Britanski je fizičar Robert Hooke 1678. godine objavio zakon linearne ovisnosti između naprezanja (*stressa*) i deformacija. Analizirajući arhitektonska djela, dao je usporedbu mosta i čovjeka: „Čovjek je poput mosta i mora biti sposoban izdržati velika opterećenja i izdržati vanjske atmosferske agense.“ Ta metafora je nedvojbeno utjecala na „ulaz“ toga

Dubravka Medak

Dosadašnji govor i pozivanja na konstituciju uglavnom je bio preopćenit, tj. govor je bio usmjeren prema životu i djelovanju Crkve u svijetu općenito, a sada ono ide puno dalje i dublje zahvaćajući i kler u raznim okolnostima djelovanja. Stoga se može doživjeti kako se kontekstom svećeništva i svećeničkog života želi progovoriti o onome što je sastavni i neodvojivi dio svećeničkog života - poslanje, te da je poslanje također zahvaćeno i oblikovano, pa i na neki način uvjetovano, celibatom.

Stres i otpornost na stres

termina u teorijske modele psihološkog stresa. Lazarus i Folkman (1984.) definiraju psihološki stres kao „poseban odnos između osobe i okoline, koji osoba procjenjuje kao vrlo zahtjevan ili kao odnos koji prelazi njezine mogućnosti i ugrožava njezinu dobrobit“. Iz navedene definicije može se uočiti da se osobe razlikuju prema procjeni pojedine situacije kao stresne. Ipak generalno gledano, stresove možemo podijeliti prema intenzitetu na:

- 1) male svakodnevne stresove ili „gnjavaže“
- 2) velike životne stresove
- 3) traumatske životne stresove.

Oni mogu prema vremenu trajanja biti akutni ili kronični. Većina ljudi uspijeva prevladati male ali i velike životne stresove nakon nekog vremena, a kod određenog broja ljudi ostaju posljedice i od tih stresova (osobito ako se radilo o nečemu što je duže trajalo). Traumatski životni stresovi mnogo su kompleksniji i osoba koja je prošla kroz takve stresove ima potrebu za stručnom pomoću.

2. Koja je uloga Crkve u izgradnji duhovne otpornosti pojedinca?

Kad razmišljam o ulozi Crkve u izgradnji otpornosti pojedinca, nameću mi se primjeri svećenika i redovnika koji su tijekom koronakrize i potresa „reagirali“. U tu kategoriju „reakcija“ ubrajam i misu preko interneta, molitvu kako individualnu tako i zajedničku, kao i prikupljanje odjeće, hrane i čišćenje grada poslije potresa, te ostalih inicijativa. Moglo se zapaziti da je bez obzira na zatvorena vrata crkava, misa bila dostupna preko interneta (i to je uglavnom nešto što je zaživjelo posvuda), međutim, kao što je dobro primijetio fra Ante Vučković, nije se pronašlo adekvatno rješenje za pričest, a s druge se strane u trgovine po hranu moglo doći. Na slikama iz Italije i Amerike moglo se vi-

djeti svećenike koji sjede u automobilu ili na parkiralištu i na otvorenom „organiziraju ispovijed“ ili čak i misu za veći broj ljudi (koliko mi je poznato takvih inicijativa nije bilo u Hrvatskoj ili ih je bilo jako malo, a onda su bili popraćeni negativnim komentarima). Naravno da je strah od virusa bio tako „zarazan“ i bili smo zatrpani informacijama o velikom broju umrlih iz Kine i Italije, a onda i iz Hrvatske, da nas je to na početku sve paraliziralo. Zanimljivo je bilo primijetiti kako se nakon zagrebačkog potresa spontano okupljamo na trgovima, jedni

Većina ljudi uspijeva prevladati male, ali i velike životne stresove nakon nekog vremena, a kod određenog broja ljudi ostaju posljedice i od tih stresova (osobito ako se radilo o nečemu što je duže trajalo). Traumatski životni stresovi mnogo su kompleksniji i osoba koja je prošla kroz takve stresove ima potrebu za stručnom pomoću.

drugima pomažemo, bez obzira na još uvijek nepoznati virus i njegovu moguću ugrozu našeg života. Očito nam je u takvom trenutku, akutnog stresa jakog intenziteta, bilo jako bitno podijeliti iskustvo s drugima, osjetiti ih blizu i biti u mogućnosti pomoći drugome. Sada, s odmakom, pada mi na pamet da se možda moglo napraviti to da se, zahvaljujući internetskoj povezanosti, moglo proširiti poticaje koje su imali pojedinci. Na taj bi se način možda i drugi ohrabрили na djelovanje, a ujedno bi mogli biti jedni drugima potpora, kako bratska tako i organizacijska.

Stres i otpornost na stres

3. Psihologija danas mnogo govori o mentalnom zdravlju pa biste li mogli objasniti što je mentalno zdravlje i kako se postiže?

- • • Briga o mentalnom zdravlju dugo je bila prepuštena svakoj pojedinoj zemlji članici Europske unije, sve dok 2005. Svjetska zdravstvena organizacija zajedno s Europskom komisijom nije organizirala Ministarsku konferenciju na kojoj su članice prihvatile Deklaraciju o mentalnom zdravlju i Akcijski plan za mentalno zdravlje u Europi. Ciljevi ove Deklaracije i Akcijskog plana veoma su opširni i mogu se detaljnije proučiti u Nacrtu strateškoga okvira razvoja mentalnog zdravlja 2022. – 2030. (u daljnjem tekstu Nacrt) na stranicama Ministarstva zdravstva.

U Hrvatskoj je Ministarstvo zdravstva izradilo dokument Nacionalna strategija zaštite mentalnog zdravlja a nositelj ovog projekta postao je Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Prvi korak u ostvarenju ove strategije bila je prevencija i izvanbolničko liječenje ovisnika koje je zaživjelo 2007. i iz ovoga područja rad se proširio na područje mentalnog zdravlja.

S ciljem promicanja, educiranja i informiranja što više stručnjaka psiholozi zaposleni u Zavodu za javno zdravstvo objavili su niz priručnika za stručne suradnike kako bi ih se informiralo i potaknulo na što veću uključenost u rad na području mentalnog zdravlja; većina materijala dostupna je na stranicama portala „Istraži Me“.

Svjetska zdravstvena organizacija 2001. godine definirala je mentalno zdravlje kao stanje dobrobiti u kojem pojedinac ostvaruje svoje potencijale, može se nositi s normalnim životnim stresom, može raditi produktivno i plodno te je sposoban pridonositi zajednici. Mentalno zdravlje je, dakle, dio općega zdravlja, a ne odsutnost bolesti. Na mentalno zdravlje mogu utjecati biološki (urođene dispozicije), psihološki (raznoražna

opterećenja, stresovi, poteškoće prilagodbe itd.) i socijalni čimbenici (poremećeni međuljudski odnosi, epidemije itd).

Na žalost, zbog stigme vezane uz mentalnu bolest, dvije trećine osoba s mentalnim poremećajem nikada ne zatraži stručnu pomoć. S obzirom na to, prvi bi korak k mentalnom zdravlju, možda, trenutno bio rad na „rušenju“ predrasuda vezanih uz traženje profesionalne pomoći u funkcionalnom nošenju bilo sa životnim poteškoćama i zahtjevima, bilo s traženjem stručne pomoći vezane uz mentalnu bolest.

Već spomenuti Nacrt ministarstva zdravstva nudi pet polja djelovanja za unaprjeđenje mentalnog zdravlja. Nacrt predviđa i niz mjera koje se mogu poduzeti vezano za određeno polje djelovanja. Ovdje bih spomenula one koje mi se čine značajnima u smislu „hitnosti primjene“.

1. Unaprjeđenje mentalnoga zdravlja u općoj populaciji.
2. Unaprjeđenje mentalnoga zdravlja na radu.
3. Unaprjeđenje mentalnoga zdravlja u predškolskim i školskim ustanovama te akademskoj zajednici.
4. Unaprjeđenje mentalnoga zdravlja u dobno specifičnih i ranjivih populacija.
5. Suradnja s ostalim sektorima, razmjena informacija i znanja, istraživanja.

Mentalno zdravlje moguće je postići koristeći se naputcima predloženim Nacrtom, no voljela bih još jednom naglastiti da je mentalno zdravlje dio općeg zdravlja, a ne odsutnost bolesti. Biti mentalno zdrav ne ovisi ni o biološkim ni psihološkim ni socijalnim čimbenicima, iako oni mogu izvršiti svoj utjecaj, već načinu na koji se osoba nosi sa svojim biološkim predispozicijama, s psihološkim i socijalnim aspektima svoga života.

Nikola Vranješ

Misija je Crkve u prvome redu u služenju Bogu kroz navještaj i druge oblike povišenog angažmana u odnosu na konkretne ljude čijih života Crkva nije vlasnica, već kojima je služiteljica spasenja. Ona je pozvana pastoralno za njih činiti ono što je moguće i primjereno u nadi vječnoga susreta koji je Krist omogućio.

Kriza kao prilika za preobrazbu Crkve.

1. Poznata je proročka izjava pape Benedikta XVI., dok još nije bio papa, kako će se prema kraju 20. stoljeća broj vjernika drastično smanjiti, ali će doći do pročišćenja i vjera će opstati u malim zajednicama. Događa li se to u Hrvatskoj danas? Radi li se pritom o preobrazbi Crkve?
- • • Iako je pastoralna preobrazba slojevit, a ponekad i teže razumljiv pojam, danas je svakako moguće govoriti o nekom obliku takve preobrazbe Crkve. Možda ju se ne zamjećuje ni dovoljno jasno ni dovoljno sustavno, ali njezini se dinamizmi svakako ostvaruju. I to je za Crkvu dobro i korisno. Istinska pastoralna preobrazba uvijek podrazumijeva i napredak Crkve. Preobrazba je ponekad bolna i komplicirana. No, njezino je iskustvo nužno želimo li ostvarivati misiju u uvijek novom vremenu. Pritom valja naglastiti da se ovdje u prvom redu radi o preobrazbi pastoralnih pristupa. Zato je, ne ulazeći u druge dimenzije mogućeg značenja odnosno izraza u teološkom ili pak u društveno-kulturnom miljeu, svakako značajno teme krize i otpornosti sagledati pod tim vidom.

Novi pastoralni pristupi u službi otpornosti pojedinaca i zajednica

2. Katekizam Katoličke Crkve u brojevima 675. – 675., gdje se govori o posljednjim vremenima, kaže da Crkva mora slijediti svoga Gospodina u smrti i uskrsnuću te da se kraljevstvo Božje neće ostvariti povijesnim trijumfom Crkve. Kako te riječi treba razumjeti u kontekstu aktualne krize?

- ● ● Kriza je prilika za rast. Ona može i treba biti sagledana realno i konstruktivno, a to znači i pozitivno. No, kada god se misija Crkve stavi pod prizmu svjetovno shvaćenog povijesnog trijumfa, kriza poprima karakter negativnosti; mnogima i nepremostive negativnosti. No, i takvu krizu treba sagledati konstruktivno u prvom redu da kao kršćani donekle naslutimo dubinu mogućeg promašaja ako misiju postavimo pod prizmu povijesne svjetovne trijumfalnosti. **Misija je Crkve u prvom redu u služenju Bogu kroz navještaj i druge oblike povijesnog angažmana u odnosu na konkretne ljude čijih života Crkva nije vlasnica, već kojima je služiteljica spasenja. Ona je pozvana pastoralno za njih činiti ono što je moguće i primjereno u nadi vječnoga susreta koji je Krist omogućio.**

3. Koji novi pastoralni pristupi mogu služiti čovjeku u sadašnjim potrebama, te ojačati otpornost pojedinaca i zajednica?

- ● ● Na to pitanje valjalo bi odgovoriti više se obazirući na to što bi trebali uključivati noviji pastoralni pristupi, tj. kakvi bi trebali biti, a širi bi pregled nekih novih pristupa valjalo prepustiti samome pastoralu kako bi ih sam iznjedrio. Naime, mnogi dosadašnji pristupi u raznim područjima pastorala dobri su i kvalitetni, ali imaju potrebu osuvremenjivanja. Zato je važno uputiti na karakteristike djelovanja koje im to omogućuju. **Od najnovijih bi bilo vrlo korisno izdvojiti onaj koji je u području pastoralna braka i obitelji**

Kriza kao prilika za preobrazbu Crkve

prošle godine istaknuo vatikanski Dikasterij za laike, obitelj i život u *Katekumenskim itinerarijima za bračni život*. K tomu, vrijedno je uputiti i na neke pristupe koji nisu striktno pastoralni, ali od kojih, kao antropološki i socijalno dobro određenih, pastoral može puno naučiti. Jedan takav je onaj udruženja *Rondine Cittadella della Pace* u Italiji koji bi nam mogao pružiti nova nadahnuća kako se nositi s nekim novim izazovima, a osobito onima iz područja imigracija ili pak suočavanja s pitanjem rata i mira.

Važne karakteristike koje trebaju krasiti suvremene pastoralne pristupe odnose se na više razina razumijevanja pastoralnog djelovanja, ali i na različite segmente njegova aktualiziranja. U prvom bi redu bilo izuzetno važno i korisno pristupe temeljiti na drugačijem, tj. realističnijem i održivijem poimanju krize ne kao prilike za nazadovanje, već kao prilike za napredak i novi iskorak u ljudskom i kršćanskom sazrijevanju. Takvo razumijevanje uzima u obzir pastoralnu i društvenu realnost, poštuje granice i mogućnosti pojedinaca i zajednica, uzima u obzir krhkost i ranjivost čovjeka. Od bitnog je značenja konfliktualnost prepoznati kao mogućnost za napredak prije svega u odnosima između pojedinaca i unutar zajednica. Tek se na tim temeljima može razvijati istinska pastoralna kreativnost i otpornost. Pristupi, k tomu, trebaju biti dovoljno pastoralno fleksibilni i realistični. Za sve to vrlo će korisna biti metodologija razlučivanja.

Muke po župnoj katehezi

1. Koje primjere dobre prakse prepoznajete u organizaciji i provođenju župne kateheze?

- ● ● Ključna osoba u katehezi je osoba Isusa Krista. On unosi Božju stvarnost i kriterije u život čovjeka i njegovu povijest. Kristove riječi i »kateheze« duboko su ljudske, ovjerene Bogom, dodiruju bit ljudskoga života i u njega unose živoga Boga. Te riječi nisu potrošene i izluzane, one su jasne i razumljive, govore o Bogu i čovjeku, o Božjoj slavi i spasenju čovjeka. Prvi kateheta je, dakle, Bogočovjek Isus Krist. On je izvor, polazište i konačni smisao svakog katehetskog djelovanja. Možemo reći da je on učitelj koji nas poučava kako se katehizira. Upravo o tome svjedoče riječi: »Nikada nitko nije ovako govorio« (Iv 7,46).

Ako s Isusa prijeđemo na Crkvu, možemo reći da Crkva bez župne kateheze teško može disati. Cilj je župne kateheze za probuditi vjeru u djetetu, ali i oteti mladog i odraslog čovjeka iz indiferentnosti i mrtvila kako bi ga usmjerila prema ozbiljnom odnosu s Bogom. Kateheza je važna jer budi vjeru u čovjeku i omogućuje Bogu da uđe u ljudski život, da zahvati u njega, da ga ispravi i vodi. Vjerovati znači dopustiti Bogu da uđe u moju bol, patnju, neuspjeh i zlo te da sve to učini drugačijim po svojoj ljubavi. Bog to može i želi učiniti upravo preko različitih kateheza.

Tomislav Čubelić

-
-
-

Psihička i duhovna dimenzija određene su uvelike tjelesnom dimenzijom te biološkim, fiziološkim i neurobiološkim procesima koji sačinjavaju njezinu bit. Seksualnu dimenziju možemo promatrati kao bitnu tjelesnu i bitnu psihičku dimenziju jer uvelike utječe na ponašanje čovjeka i određuje biološke i psihičke procese u čovjeku. Ove tri dimenzije: psihička, biološka-seksualna i duhovna u kompleksnim su međusobnim odnosima.

-
-
-

Muke po župnoj katehezi

Ako me pitate o dobroj praksi kateheze, želim naglasiti da je izuzetno bitna dobra priprema, ali i organiziranje susreta s djecom i mladima, osobito onima koji su primili sakrament potvrde, ali prije svega je važno organizirati susrete s roditeljima. Kako bi u središtu kateheze bio Isus Krist, odnosno kako bi se kroz katehezu izvršio njegov utjecaj na konkretnu životnu zbilju, nužno je da katehetski sadržaj bude razumljiv, životan, poticajan za otvaranje prostora vjere kod onih koje katehiziramo. Ako je, s jedne strane, kod onih koji nas slušaju potrebno potaknuti rast u vjeri, s druge je strane nama koji držimo kateheze korisno oslušivati, razgovarati i dobiti iskustva od onih koje katehiziramo. Smatram da je osobito korisno čuti i ono što kažu stručnjaci, ljudi znanja, pedagozi i psiholozi. Svi koji su dobronamjerni mogu nam pomoći.

U svakom slučaju, dosadašnji način rada i metode trebamo mijenjati, počevši od susreta s roditeljima, a nastavljajući s drugačijim radom s mladima i s djecom. Uvijek trebamo imati na umu kako pripomoći da riječ vjere dođe do onih kojima je namijenjena. I naravno, ne trebamo zaboraviti da je tu Krist koji će blagosloviti naša nastojanja. Smatram da se trebamo drugačije i kvalitetnije organizirati kako bismo djelovali sustavnije i kako bi naši katehetski susreti imali jasniji cilj i bolju metodu. Put koji je pred nama nije lagan, ali nije ni besciljan. Unatoč svim potresima u životu vjere i krizama kroz koje čovjek danas prolazi, od nas se traži jasnija prosudba, drugačiji pristup i konkretniji sadržaj.

2. Jesu li župe danas više administrativni servisi usluga nego duhovne zajednice?

- • • Župa je u prvom redu zajednica kršćanskih vjernika, zajednica krštenih vjernika. To znači da su Kristovi vjernici prvi i bitni element svake katoličke župe. Župa nema svrhu sama u sebi, misija župe je misija Crkve. U današnjem nemirnom vremenu i društvu koje je određeno mobilnošću župa je faktor stabilnosti za ljude i pruža osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti. Uz evangelizaciju i katehizaciju, koje se nalaze u srcu župe, od župnika se očekuje da prati obitelji, sudjeluje u brigama i tjeskobama vjernika, ima sluha za one

koji su pritisnuti posebnim poteškoćama, bude uz svoje župljane, upoznaje ih, iskazuje im blizinu. Dakako, ako se trudi da u svemu tome bude svjedok vjere, župa neće biti administrativni servis.

Ipak, treba reći da smo blizu tome da se župe pretvore u servis. Naime, duhovna zajednica se izgrađuje, oblikuje i raste u vjeri kroz katehezu i slavlje sakramenata, osobito kroz euharistijsko slavlje, ali pitanje koje si trebamo postaviti tiče se naše volje, kao i homiletske i katehetske osposobljenosti. Radimo li na tome da kroz naše kateheze, homilije i slavljenje sakramenata današnji čovjek doista doživi Isusa Krista? Pitanje koje je postavljeno otvara brojne probleme koje župnik često ne može »riješiti«, premda bi to htio, a onda se lako sklizne u moraliziranje, apstraktan govor, općenite odgovore na konkretna pitanja.

Treba biti pošten i priznati da naš katehetski i teološki govor prolazi kroz krizno razdoblje. Često dajemo odgovore na pitanja koja nam nisu postavljena. Odgovori koje dajemo često nisu jasni ni razumljivi. Događa se da izbjegavamo susrete koji bi i nas kao župnike trebali oplemeniti, a povlačimo se u »svoj prostor«. Znamo biti i naporni ljudima jer ne znamo prosuditi kada trebamo zašutjeti, a ponekad zašutimo upravo onda kada bi trebalo progovoriti o određenoj temi ili problemu. Često se »raspršujemo« umnažajući pobožnosti jer želimo tako postići određene duhovne rezultate ili pastoralne učinke, a zaboravljamo – gdje je puno pobožnosti, malo je istinske duhovnosti. Djelujući na takav način teško se možemo nadati stvaranju župne zajednice.

Bilo bi potrebno da biskupi u biskupijama prepoznaju ljude koji bi mogli pomoći u »provjetravanju«, pa i u čišćenju onoga što čini prepreku istinskom duhovnom rastu jedne župne zajednice. Ljudi su najveće bogatstvo, u njih treba ulagati i njih treba prepoznavati, s njima se mijenja Crkva, a preko Crkve i župa. Smatram da bismo trebali biti svjesni da je situacija u kojoj se nalazimo »nova« i da novo doba nosi sa sobom neke nove probleme i potrebu za drugačijim, tj. novim pristupom Kristu. Samo nam

Muke po župnoj katehezi

traganje za novim stilom i novim metodama u navještaju Božje riječi, odnosno Kristove osobe, može pomoći u prevladavanju opasnosti da župnik postane »tehničar« ili administrator u župnom uredu.

Puno se govori o promjeni pastoralne paradigme, sadržaja i smjernica, ali plodovi su još daleko jer smo opterećeni s onime »što bi trebalo«. Desetljećima govorimo o pastoralnim planovima, novoj evangelizaciji, ali ostaje daleko više pitanja nego istinskih pokušaja. Sjednica i susreta nikad više, ali konkretnih pokušaja nema na vidiku.

Čini mi se da jednostavno ne stignemo proživjeti sve što činimo jer činimo previše, ali bez dubljega proživljavanja i promišljanja. Niže se dopis za dopisom, susret za susretom, a često je kvaliteta upitna jer nemamo evaluaciju onoga što smo organizirali i završavamo u pukom, besplodnom, štoviše grozničavom aktivizmu.

3. Ponekad se čuje misao: »Ako se svećenici i laici iznutra obnove i obrate, organizacijske zadaće neće biti prepreka uspješnom naviještanju Riječi.« Stoji li to?

»Ispunilo se vrijeme, približilo se kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte evanđelju!« (Mk 1,15). Te riječi odjekuju čitavom ljudskom poviješću, a izgovorio ih je sam Krist. Isprva se može učiniti da se Isusov poziv na obraćenje odnosi na nevjernike, ateiste, na one koji su učinili odmak od Boga, koji čine teška zla. Naravno da se odnosi i na njih, ali odnosi se i na nas koji kažemo da vjerujemo, koji smo primili njegove sakramente.

Pitali ste me stoji li to da »ako se svećenici i laici iznutra obnove i obrate, organizacijske zadaće neće biti prepreka uspješnom naviještanju Riječi«. To stoji i ne stoji. Zašto? Isus Krist je pravi Bog i pravi čovjek, »milina riječi je tekla iz njegovih usta« (usp. Lk 4,22), a »narod je visio o njegovoj riječi« (Lk 19,48). Krist je riječ koja je postala tijelo, on je pružio savršeno svjedočanstvo, ali čovjekova nevjera može stati na put tom svjedočanstvu. Nevjera je zatvorenost za Boga. Slažem da bez unutarnjeg obraćenja nema

govora o organizacijskoj zadaći i uspješnom navještaju Riječi, ali pritom obraćenje ne treba shvatiti kao moralno savršenstvo, nego kao put čovjeka koji slijedi Krista.

S druge strane, ima ljudi koji uvijek iznova vrebaju pogreške drugih i to uzimaju kao argument za svoj odmak od Boga. Poznajem braću svećenike koji se jako trude ostati unutar kriterija vjere, ali ljudi to ne prihvaćaju kao poziv na svoje obraćenje. Postoji poziv na obraćenje i postoji odaziv na obraćenje. Puno ljudi koji čine odmak od Krista ne navode svoje, nego tuđe argumente koji njima odgovaraju. Sigurno je da promašaji ljudi Crkve utječu na čovjeka, premda Kristov poziv na obraćenje ostaje trajan.

Obraćenje kao tema od velike je važnosti za Crkvu i za konkretni ljudski život. Kroz obraćenje se lome temeljna pitanja ljudske egzistencije. Obraćenje nužno uključuje činjenicu zla i grijeha u ljudskom životu, to jest tamne strane ljudske egzistencije i mogućnost prevladavanja i oslobađanja života od razornoga pritiska zla. Obraćenje nosi u sebi pravac i cilj i smisao ljudske egzistencije, mogućnost njegove promjene i način na koji se to može najbolje i najbezbolnije učiniti.

Obratiti se ili biti kršćanin znači vidjeti svijet Božjim očima. To znači da čovjek vjere iz odnosa s Kristom ima pogled na svijet i na drugoga čovjeka. Sa suprotne strane obraćenja je život u iluziji i prividu. Čudesno mi je kako Isus Krist čeka čovjeka, kako je posvećen njegovu obraćenju, obraćanju bez prestanka.

4. Koje nove oblike rada u župnoj katehezi predlažete?

- • • Na to pitanje trebali bi odgovoriti ljudi struke koji imaju dublji uvid i čije su kompetencije vezane uz župnu katehezu. Imam puno poštovanja prema roditeljima, mladim ljudima, djeci i kolegama svećenicima koji se trude biti unutar rasta vjere u svojim župnim zajednicama, ali smatram da trenutačno stanje nije održivo, a nije ni obećavajuće.

Muke po župnoj katehezi

Na temelju svog pastoralnog iskustva (od 1978. godine) držim da bismo sadašnju organizaciju župne kateheze trebali okrenuti naglavce. Treba krenuti od rada s roditeljima, i to s oba roditelja, posebno ako su oni još u braku. Vrijeme slavljenja sakramenta trebalo bi ostaviti otvoreno, a dobnu granicu dokinuti. Npr., kada započinje priprema za sakrament potvrde? Od prve pričesti! A kada će se slaviti sakrament potvrde? Kada kandidati budu spremni! Što znači »kada budu spremni«? Prvo, da vjeruju u Boga, a zatim da sudjeluju na susretima i da budu aktivni na tim susretima. Drugo, potrebno je da sudjeluju na misnim slavljima, da imaju odnos sa sakramentom pomirenja i euharistije. Treće, potrebno je da mladi čovjek pokaže volju da je spreman učiniti nešto za starije i nemoćne kako bi iskusio i tu stranu života. Ukratko, potrebno je da se forma vjere prepozna u životu. Pitam se, zašto potvrda mora biti slavljena s petnaest godina, a pričest s devet godina? Odnosno, zašto nam je dobna granica kriterij? Kriterij je vjera, a ne dob.

Mislim da je sazrelo vrijeme da sjednemo i mirno bez optužbi raspravimo donosi li nam župna kateheza plodove koje očekujemo. Vrijeme je za evaluaciju naših nastojanja. Što znači promjena? To znači da najodgovorniji u Crkvi, u biskupiji, stvore tim ljudi od teologa, kateheta, pastoralaca, psihologa i pedagoga, tj. onih stručnjaka koji imaju dublji uvid u procese u kojima se nalaze roditelji, mladi, krizmanici i djeca. Nakon analize stanja bilo bi potrebno stvoriti strategiju i preuzeti odgovornost za one koji sebe i članove svoje obitelji žele oblikovati vjerom. Nalazimo se pred nužnošću produbljivanja svijesti o tome tko smo, u što i u koga vjerujemo, kamo idemo s Kristom ili bez njega. Nama koji smo u pastoralu potrebna je pomoć, sami ne možemo jer osjećamo da nismo dovoljno stručni, a i skloni smo svaštarenju. Uostalom, Crkva je zajedništvo i zbog toga nitko sam ne može puno postići.

Sadržaj

Program	6
Izgradnja otpornosti u Crkvi: organizacijska i osobna perspektiva.....	10
Egzistencijalna ontologija krize kao prilike.....	12
Biblijska otpornost „u krizi“	14
Vjera koja stavlja u krizu i krize kao prilike produbljenja vjere nekada i danas	18
Političko djelovanje kršćana u suvremenoj demokraciji: izazovi i perspektive	21
Migranti među nama: refleks otpora i refleksija prilike	24
Utjecaj krize odraslih na otpornost pojedinca i zajednice	27
Unutarcrkveni otpori u vremenima krize. Moralno-etički aspekt.....	29
Duhovnost u krizi ili duhovnost krizne situacije	33
Djelovanje svećenika u vremenima krize	36
Stres i otpornost na stres	39
Kriza kao prilika za preobrazbu Crkve. Novi pastoralni pristupi u službi otpornosti pojedinaca i zajednica	44
Muke po župnoj katehezi	47

A series of 18 horizontal dashed lines for writing.

IME I PREZIME

Verbum

VERBUM

-10%

Popust za sudionike TPT-a!

Na cjelokupni asortiman u svim knjižarama Verbum!
(popust se ne odnosi na web knjižaru)

**VELIKA
ZIMSKA
AKCIJA**

u svim knjižarama Verbuma
i na web knjižari
verbum.hr

15.1. - 15.2.

*Akcija se odnosi isključivo na naslove naklade Verbum s preko 700 vrijednih i zanimljivih naslova.
Popust se ne može kombinirati s drugim popustima i akcijama i članskim pogodnostima kluba Verbum.*

www.ks.hr

preporučujemo

Rimski misal

~~140,00 €~~ -10 %

126 €
949,34 kn

Papa Franjo Crkva milosrđa

~~16,00 €~~ -30 %

11,20 €
84,39 kn

Svakidašnje meditacije iz spisa sv. Lovre Brindiškoga

~~24,00 €~~ -30 %

16,80 €
126,58 kn

Benedikt XVI. Misli o svećeništvu

~~8,80 €~~ -50 %

4 €
30,14 kn

3,90 €
29,39 kn

Roberto Rusconi Sveti pape

~~13,00 €~~ -70 %

Ostale prigodne
popuste uz TPT
potražite u našim
knjižarama i na
www.ks.hr!

Teološko-pastoralni tjedan znanstveni je i pastoralni skup teologa u promišljanju nad aktualnim temama koje dotiču život Crkve, s ciljem trajne izobrazbe i usavršavanja nositelja raznih službi i poslanja u Crkvi: biskupâ, prezbiterâ i đakona, redovnika i redovnica te vjernikâ laika. Skup je otvoren i svima drugima koji se zanimaju za ove teme.

Organizator:

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
Sveučilišta u Zagrebu

Mjesto održavanja:

DVORANA VIJENAC

Nadbiskupijski pastoralni institut, Zagreb – Kaptol 29a

Povjerenstvo za Teološko-pastoralni tjedan:

Doc. dr. sc. Tomislav Kovač, predsjednik

Doc. dr. sc. Martina s. Ana Begić

Dr. sc. Jakov Rađa

Vanjski članovi Povjerenstva:

Prof. dr. sc. Janez Vodičar (Ljubljana)

Prof. dr. sc. Darko Tomašević (Sarajevo)